

TAP C – quadrimestre de tardor 2011

CONSTRUIR SOBRE EL CONSTRUÏT

Professor coordinador: Xavier Perxas

Altres professors: Bàrbara Noguerol, Enric Granell, Josep Mª Garcia Fuentes.

ESQUEMA GENERAL

Dades de partida:

edificis; restes d'edificis; elements arquitectònics incomplets

Eines:

-especificitats projectuals d'altres tallers
-coneixements provinents de la història de la arquitectura i del urbanisme.

Projectes:

-completar edificis inacabats
-substitució de parts d'edificis.
-canvi d'ús d'edificis.
-construcció de nous edificis sobre velles ruïnes.

OBJECTIUS

Capacitat d'analitzar i comprendre el procés evolutiu d'un context històric.

Capacitat de proposar una idea arquitectònica , a partir de una realitat construïda.

Consciència de “transformació” del lloc.

Capacitat de conceptualitzar el discurs arquitectònic, expressar-lo, i fer-lo comprensible.

Objectius específics

Estudis previs; verificació del lloc; anàlisi d'exemples.

Capacitat de llegir i comprendre un entorn físic:

-Anàlisi documental e històric d'un edifici i el seu context.
-Anàlisi arquitectònic.
-Anàlisi del seu significat.

Projecte

Capacitat de proposar una “idea” arquitectònica:

-Definició de un nou model relacionat amb el preexistent.
-Els documents del projecte, eines necessàries i suficients per expressar-la i fer-la comprensible.

Exercici d'anàlisi del propi projecte.

Capacitat de conceptualitzar i exposar públicament la idea i el desenvolupament del projecte.

Conceptes:

Mirar – Veure – Comprendre

Conèixer per poder Reconèixer; *referents, models, tipus*.

Llenguatge arquitectònic; *l'estil*

L'arquitectura com a significat; l'existent *inspira* lo nou.

L'arquitectura com ofici; els *documents* per pensar e interpretar el projecte.

Processos del projecte de restauració

-Netejar - Eliminar - Suturar

-Completar - Substituir - Afegir

-Anàlisi de fronteres i límits

ETAPES DEL PROJECTE:

-Estudi del lloc i les seves possibilitats

-Materialització d'un projecte (documents dibuixats, maqueta, referències d'edificis existents, etc.)

-Desenvolupament d'una part característica de l'edifici en que sigui central la relació de l'arquitectura nova amb les preexistències que es mantinguin.

ORGANITZACIO DEL CURS

Anàlisi del lloc

-Visita, verificació i anàlisi de l'edifici i l'entorn.

Projecte

- Proposta general 1 –intencions

- Proposta general 2 –avantprojecte

- Projecte.

- Lliurament resum final.

VALORACIO DEL CURS:

Una part principal de la teoria del curs es genera en el propi taller, amb la participació i esperit crític del conjunt dels alumnes i els professors respecte a un tema comú, que es el projecte.

La valoració final del curs no es una mitjana de les notes parcials, aquestes juntament amb els comentaris particulars dels professors serveixen de referència a l'alumne al llarg del quadrimestre.

La implicació en el projecte, i la actitud i participació en el taller, constitueixen una part fonamental en la valoració final dels alumnes.

Les notes finals es ponderen en funció dels aspectes següents:

- Seguiment del Taller, lliuraments parcials, avaluació continuada.

- Exercici d'anàlisi històric i formal del context.

- Exercici d'anàlisi del propi projecte.

- Proposta general del projecte:
  - relació concepte forma
  - resolució funcional de la proposta
  - resolució d'aspectes tècnics (estructura, tancaments, etc.)
  - resolució d'aspectes concrets desenvolupats del projecte.
- Dossier DIN A3 e informació digital, resum del curs.

1. PROGRAMA GENERAL

El TAP-C està organitzat pels departaments de Projectes i Composició.

L'esperit del taller no es el de plantejar projectes de Restauració en un sentit clàssic del terme com a intervencions mínimes de *consolidació* basada en un coneixement previ i exhaustiu del monument.

Al llarg del temps la evolució del pensament en relació als criteris de conservació del patrimoni històric així com les diferents legislacions al respecte, han suposat que el terme Restauració esdevingui un concepte canviant. Aquesta evolució històrica ha produït un cúmul de teories i escoles de diferents tendències que han donat com a resultat propostes variades que en la actualitat es consideren com a criteris vàlids, que no universals, en les intervencions “de restauració”.

La complexitat de la definició rau en el fet de que “la arquitectura” te molts valors intrínsecs (documentals, artístics, funcionals, històrics, estètics etc.) i que part o la totalitat d'aquests, en molts cassos de manera contradictòria, son susceptibles de ser restaurats.

En el taller, doncs, considerem el monument en el seu entorn físic i social, en el moment històric actual, i tenint en compte el seu nou paper en el col·lectiu. El monument es valora des de tres punts de vista fonamentals, documental e històric, arquitectònic i significatiu.

Amb aquestes consideracions, el tipus de projectes que proposa el Taller, es plantegen sota el enunciat comú de *construir sobre el construït*.

A banda de les especificitats projectuals dels altres tallers, l'estudiant troba aquí com a dades de partida, edificis, restes d'edificis o elements arquitectònics incomplets que ha d'amidar i estudiar abans de prendre les seves primeres decisions; per afrontar els problemes propis d'aquest tipus de projectes, ha de disposar especialment d'eines i coneixements suplementaris provinents de la història de l'arquitectura i del urbanisme.

Els projectes poden fer referència a completar edificis inacabats, a substituir parts d'edificis, a canviar l'ús dels edificis o bé a construir nous edificis sobre velles ruïnes; tenen però, en qualsevol d'aquests casos, l'obligació de no fugir del contacte real de les dues arquitectures: la proposada i la ja existent.

El lloc, en aquest cas, no és només el conjunt de condicions morfològiques i ambientals d'un determinat emplaçament topogràfic, sinó també l'arquitectura existent i el seu significat.

Existirà, doncs, la necessitat d'establir un cert model del qual caldrà definir la tipologia, el llenguatge i el sistema constructiu, que es posarà en relació amb la preexistència de partida.

L'èmfasi de la proposta no s'estableix essencialment, com pot passar en altres tallers, en el sistema constructiu, o en el programa funcional, per més que aquestes aspectes són fonamentals en la definició de l'espai construït. (La resolució d'un programa funcional senzill, que implica una determinada organització dels espais, i la coherència amb el sistema estructural, seran inevitables tot i que des d'aquest taller, no es plantegen com el nucli central de la proposta).

2. PROJECTE

Nou accés a la secció de Sant Sever del Museu de la Catedral de Barcelona, i transformació de l'espai públic de la plaça Garriga i Bachs.

El Centre històric de Barcelona, amb una antiguitat de dos mil·lennis, ha estat una realitat dinàmica al llarg de la seva història. La creació i desaparició d'espais en un llarg procés de construcció urbana s'estén des de l'alta edat mitjana fins a mitjans del segle XIX, quan el seu espai ja està completament farcit i envoltat de muralles, que malgrat la seva desaparició mantindran pràcticament intacte durant més de cent anys el seu teixit urbà interior i acolliran una nombrosa població que no cessarà de créixer fins a mitjans del segle XX.

Aquesta immobilitat física respon més a les dificultats d'intervenció que a una manca de projectes urbanístics. Ildefons Cerdà ja planteja un Pla de Reforma de la ciutat antiga que la vincularia, a través de la creació de tres grans eixos urbans que creuen les muralles, al seu Pla de l'Eixample (1856). Els projectes que es succeeixen a partir d'aquest moment responen a diversos models d'intervenció amb plantejaments que oscil·len entre actuacions d'intervenció radical (El Pla Baixeres 1878 amb fortes intervencions urbanístiques que trituraven el teixit històric amb nous carrers i noves alineacions i rectificacions de traçats, i que acaba tan sols concretant una de les grans vies proposades per Cerdà- la actual Via Layetana-) o més conservacionistes i respectuoses amb alguns monuments històrics, (el Pla Vilaseca -1932- que deixa isolats a través de la creació de espais oberts el Teatre del Liceu, Sant Pau del Camp, o l'església del Pi), o inclús historicistes que acaben recreant o re interpretant espais medievals (cas del barri Gòtic).

Una voluntat comuna d'aquestes actuacions es la dinamització d'un teixit urbà deteriorat que necessitava amb evidència una millora. Les operacions de buidat i neteja que han suposat la construcció de noves places i carrers, de nous habitatges i de diversos tipus de serveis, donen un nou caràcter formal i una nova activitat que intenta revitalitzar el casc antic, en un procés que ha estat també experimentat amb èxit en moltes ciutats europees i ha configurat una nova manera d'entendre la vida en el centre de la ciutat històrica.

Dins aquest context, es produeixen al voltant de la Catedral l'enderrocament de velles edificacions, que permeten avui en dia un recorregut perimetral del monument a través de carrers estrets, petites places, o espais més grans,- cas de l'Avinguda de la Catedral - Aquestes operacions han donat lloc a processos de "cosit", mes o menys reeixits, en les ferides ocasionades per la eliminació de les velles edificacions.

L'espai urbà que es planteja com a motiu de treball en el taller, **plaça Garriga i Bachs**, es una d'aquestes placetes aparegudes en aquest procés històric. Es genera com a conseqüència de l'enderroc de un edifici d'habitatges que donava front als carrers del Bisbe, de Sant Sever i de Montjuic, i que feia mitgera amb un cos interposat amb la nau central de la petita església barroca de Sant Sever, construïda durant la primera meitat del segle XVIII, que es va mantenir.

La plaça Garriga i Bachs, a la que s'obra una de les portes del claustre de la Catedral- la de Santa Eulàlia-, s'urbanitza a mitjans del passat segle, forçant l'espai central amb una petita elevació topogràfica, i es formalitza la mitgera amb l'església de Sant Sever superposant-li un conjunt arquitectònic, obra de l'arquitecte Pere Benavent, que emmarca el grup escultòric *als Màrtirs de la independència*, del escultor Josep Llimona.

El museu de la Catedral de Barcelona es un museu dedicat a la història i l'art religiosos, i està situat en dues dependències, la de la capbreuació (antic menjador pels pobres) i la nova sala capitular, amb entrada per la galeria de tramuntana del claustre, al costat de la capella de Santa Lúcia.

Conserva algunes obres mestres com la Pietat de l'ardiaca Desplà, obra de Bartolomé Bermejo (1490) o les diverses taules procedents d'un retaule de Jaume Huguet dedicat a sant Bernardí i sant Miquel Arcàngel, també del segle XV. També hi ha una pica baptismal romànica i una imatge de Santa Eulàlia feta d'argent, del 1644. La nova Sala Capitular, del segle XVII, es de planta rectangular i està coberta amb volta de canó i llunetes. Està decorada amb pintures de Pau Prim que representen la Glorificació de Santa Eulàlia i Sant Oleguer.

L'any 2007 el museu incorpora la secció de Sant Sever que es reserva per exposicions d'art barroc i contemporani i que inclou en el seu recorregut l'església barroca de Sant Sever, fins aleshores tancada al públic.

Actualment, aquesta secció del museu de la Catedral torna a estar tancada al públic, i per tant de nou la església ha deixat de ser visitable. Del conjunt tan sols es mante la activitat de les oficines del Capítol Catedralici, que estan situades en el edifici del carrer de Sant Sever mes allunyat de la plaça.

Església de Sant Sever. Església de nau única, amb capelles laterals i absis poligonal, de modestes proporcions, mantinguda i utilitzada pels canonges de la propera catedral barcelonina. Segons un projecte de Jaume Arnaudies del 1698, es va començar a construir l'any següent, Joan Fiter va substituir Arnaudies com a director de les obres. El temple fou consagrat el 1703 i completat el 1705, Jeroni Escarabatxeres es l'autor de la portada i de la decoració interna. La façana està dividida en tres cossos verticals per pilastres. Al mig, sobre la porta, una fornícula conté la imatge de sant Sever, en la mateixa línia classicista i poc teatral de la resta del frontis. Les claus i les cartel·les d'estuc de la sagristia i el presbiteri son de Joan Fiter i daurades per Francesc Mas. Francesc Saladrigues es l'autor dels esgrafiats, gelosies, arquitectures pintades, retaules i vidrieres. Els esgrafiats de parets i voltes van recuperar l'aspecte original amb la restauració del 1911 de Josep M. Pericas, autor de la trona.

L'església conserva cinc retaules de fusta daurada i policromada del darrer període del barroc i els primers anys del neoclassicisme. D'aquest interessant conjunt destaca, per les seves dimensions i acurada factura, el retaule major creat per l'escultor vigatà Pere

Costa, un dels escassos exemplars de mitjan segle XVIII que ha arribat fins als nostres dies a la ciutat.

Les pintures que flanquegen el retaule, que simulen elements arquitectònics, s'atribueixen a Antoni Viladomat, de qui a l'església de Sant Sever també es conserva una pintura representant la Dolorosa. Les dues pintures sobre la vida de sant Sever, ubicades als costats del presbiteri són obra del pintor barroc Joan Gallart.

Porta de Santa Eulàlia, es troba situada al carrer del Bisbe i l'entrada és pel claustre, de forma similar a la porta de la Pietat, està construïda amb un arc conopial i al timpà hi ha una escultura de Santa Eulàlia, reproducció de l'original dels escultors Claperós que es guarda al museu de la catedral. Als costats de la imatge estan tallats els escuts del bisbe Francesc Climent Saperà que va ser el que va pagar la galeria de ponent del claustre. Les arquivoltes estan llaurades amb fins fullatges.

Projecte

El Taller proposa reobrir de nou la secció de Sant Sever del museu de la Catedral reorganitzant el seu funcionament. L'accés es situarà en la plaça Garriga i Bachs aprofitant el cos edificat interposat entre la plaça i l'església. Aquesta es considerarà dessacralitzada i el seu espai i peces artístiques formaran part del recorregut museístic.

El nou accés deurà formalitzar de manera explícita la presència del museu, caracteritzar l'espai públic i assumir un programa complementari de informació i control, taquillatge i serveis.

La intervenció deurà resoldre també la solució funcional del conjunt compatibilitzant els usos museístic i administratiu del Capítol Cardenalici.

Els temes específics que tractarà el projecte seran:

- La qualificació formal de la presència del museu en el espai públic.
- La generació d'un espai intermedi, qualificat, entre el espai públic de la ciutat i el pròpiament museístic, que aculli informació, taquillatge, i un programa mínim d'administració i serveis.
- La modificació del caràcter de l'espai religiós en espai museístic de la actual església (que es considerarà dessacralitzada), amb les transformacions estructurals i formals que convinguin.
- Les possibles modificacions estructurals i formals en el conjunt de les edificacions, inclosa la pròpia església, així com en la resta d'espais actuals del museu i les oficines.
- La transformació de l'espai públic de la plaça Garriga i Bachs; nou tractament de la actual façana de Pere Benavent; relació entre el nou accés i el actual al claustre –porta de Santa Eulàlia- etc.

La hipòtesi funcional està oberta a les diferents propostes dels estudiants, que hauran de respectar però la idea del us actual del edifici.

La formalització de la “porta”, entesa com un element funcional però alhora significatiu i emblemàtic i representatiu d'un programa i d'un moment històric determinat, compromesa amb el caràcter de l'edifici i de l'espai públic del lloc.

El “*vestíbul*”, espai de acollida del nou edifici, element intermedi entre el espai públic i les dependències pròpies del museu, que resol les necessitats del programa funcional i es l'espai representatiu del nou edifici.

La església que, dessacralitzada i considerada com un altre espai del recorregut museístic, es transforma en un espai expositiu singular i especialment qualificat.

L'anàlisi de casos en que s'han realitzat actuacions similars, permetrà reflexionar als alumnes per poder plantejar les solucions de projecte mes adequades a les seves propostes.

L'estudiant no ha de resoldre únicament la formalització d'un programa, sinó que ha de donar contingut al programa proposat per ell mateix a partir de les hipòtesis que el curs li planteja.

3. VALORACIÓ DELS TREBALLS I EL CURS

Durant el llarg del curs, es faran correccions públiques dels treballs dels alumnes, aquests els exposaran al conjunt de la classe per mitja de diapositives, etc.

Igualment, el lliurament final del treball, a mes del dossier resum en format DinA3, es farà en format digital, elaborant l'alumne un resum escollit i endreçat del seu projecte.

L'avaluació final de cada alumne considera els següents aspectes del treball al llarg del quadrimestre.

- Grau de seguiment del taller, lliuraments parcials, avaluació continuada.
- Exercici d'anàlisi del propi projecte.
- Proposta general de Projecte:
  - Relació concepte forma.
  - Resolució funcional de la proposta.
  - Resolució d'aspectes tècnics (estructura, tancaments, concepte d'instal·lacions, etc.)
  - Resolució d'aspectes concrets desenvolupats del projecte.
- Dossier DIN A3 resum del curs.

4. CALENDARI I PROGRAMA DE TREBALL

4.1.- ANALISI DEL LLOC

Documents: Format DinA3: Sense escala. Planta General, esquemes, dibuixos, fotografies

Lectura en claus analítica, arquitectònica i perceptiva de l'edifici i l'entorn.

- aspectes tipològics, morfològics, ambientals.
- la història; anàlisi de les transformacions al llarg del temps.
- aspectes funcionals; usos, vitalitat, circulacions.
- aspectes formals; l'espai públic, els edificis, els elements.

4.2.- PROPOSTA GENERAL 1 –intencions

Documents: Format DinA3: Sense escala. Maqueta volumètrica de concepte esc 1:100, planta General, esquemes, dibuixos, fotografies.

Es defineixen les estratègies per la nova ordenació del conjunt:

eliminació i/o substitució d'elements i volumetries; nous usos, espai públic etc.; noves edificacions, transformacions etc.

- 1.- Memòria dels criteris de transformació del lloc i l'edifici, organització general del programa.
- 2.- Esquemes volumètrics.
- 3.- Plànol de situació, relació amb l'entorn.
- 4.- Plantes, seccions, alçats etc.

4.3.- PROPOSTA GENERAL 2 –avantprojecte

Documentació: Format DinA2: Escala 1:100, Maqueta volumètrica de concepte (fotografies).

Documentació justa per a la correcta comprensió de la estructuració organitzativa formal i funcional del conjunt.

Resolució del programa funcional, esquema del sistema estructural, ídem constructiu.

(Correspon al desenvolupament de la PROPOSTA GENERAL 1):

Planta baixa –espai públic i accessos -, Plantes generals, Planta coberta, definició de paviments, textures, cotes topogràfiques, ombres (volumetria). Seccions i alçats. Visions itinerants, qualificació de l'espai.

Exercici d'anàlisi del propi projecte.

En un primer full s'inclouran els esquemes de concepte del projecte, en els que s'explicitin les intencions bàsiques de la proposta, fent èmfasi en la relació d'aquesta amb la arquitectura existent: església de Sant Sever, dependències del museu, el claustre de la catedral, espais públics de la plaça i carrers, dependències administratives del Capítol Cardenalici, etc. També el detall del programa funcional del projecte amb indicació de les superfícies respectives.

Es valorarà la claredat de la grafia dels documents, així com el necessari i suficient contingut informatiu d'aquests, que permetin la millor comprensió del projecte.

4.4.- PROJECTE

Cada alumne deurà revisar amb el seu professor la **documentació completa** corresponent a la PROPOSTA GENERAL 2 –avantprojecte. En aquesta revisió l'alumne i el professor concretaran aquells aspectes generals del projecte que responen mes específicament al taller - relació entre el vell i el nou- i consensuaran el desenvolupament dels detalls mes interessants (a nivell de concepte, esquema i/o detall a escala)

Els documents corresponents a aquest lliurament s'inclouran en el dossier del LLIURAMENT RESUM FINAL.

4.5.- LLIURAMENT RESUM FINAL

Es farà al departament de projectes, durant el matí del dia assignat a la guia docent.

Dossier enquadernat en format DinA3.

Contingut:

- El que l'alumne consideri adequat per explicitar el seu currículum acadèmic al llarg del quadrimestre.
- Tota la documentació que configura la proposta final del projecte, amb els esquemes o ampliacions que interessin, reduïda al format DinA3.

Es lliurarà, a més, un resum escollit i endreçat del projecte en format digital –arxiu power-point (disquet dins d'un sobre plastificat -no caixa- enganxat dins del dossier indicant en la caràtula del disquet el títol del treball i el nom de l'alumne).